

Redaktør Bondegaard og svinehunden »Estrup«

Konseilspræsidenten anlægger sag

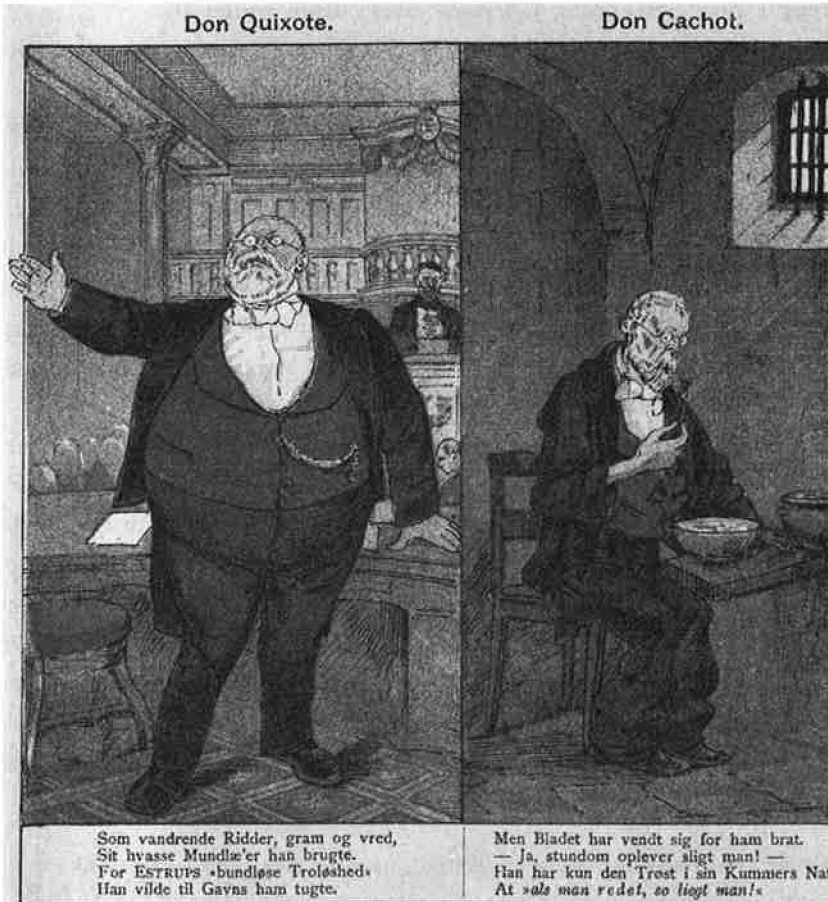
Af Henning Nielsen og Jørgen Thomsen

De sidste årtier af forrige århundrede stod herhjemme i forfatningskampens tegn. Særlig bitter blev striden efter 1885, hvor der udstedtes ikke blot en provisorisk finanslov (som tidligere i 1877), men også andre provisoriske love. Agitationen trivedes, og de politiske møder samlede uanede mængder af deltagere. Spændingen mellem regeringspartiet, Højre, og dets tilhængere på den ene side, og det næsten altdominerende oppositionsparti, Venstre, og dets tilhængere på den anden side, var så tydelig som aldrig før.

Efter attentatforsøget mod Estrup 24.10.1885 udstedtes flere provisoriske love, herunder en lov om oprettelse af det i vide kredse af befolkningen senere så forhadte gendarmerikorps. Selv folketingets formand, venstreføreren Christen Berg, kom i klammeri med loven, fordi han på et møde i Holstebro i juni 1885 på det nærmeste havde opfordret til, at to mødeledere fik lempet den lokale politimester ned fra talertribunen, før Berg talte. Berg måtte undgælde herfor med 6 måneders fængsel. Hans løsladelse fra Blegdamsvejens Arresthus i København fejredes af oppositionen med store møder i slutningen af juli 1886.¹⁾

I denne måned startede også den injuriersag, vi skal se nærmere på nedenfor, den såkaldte „svinehund-sag“. Den giver et godt indblik i det politiske klima i en af de „varmeste somre“ under forfatningskampen. Først dog lidt om sagens hovedpersoner.²⁾

Den anklagede var redaktøren af Svendborg Avis (Sydfyns Tidende, den nuværende Fyns Amts Avis), A. C. Bondegaard (1850–

En af oppositionens førere, folketingets formand, Chr. Berg, måtte tilbringe et halvt år i fængsel i 1886. Tegning i det regeringsvenlige vittighedsblad *Punch* 28.1.1886. — Bergs helbred tog rent faktisk skade af fængselsopholdet, men han nægtede at søge benådning.

1925). Han havde en seminarieuddannelse bag sig, var en tid lærer ved Christen Bergs navigationsskole på Bogø og blev 1875 lærer ved navigationsskolen i Svendborg. Bondegaard var tidligt aktiv venstremand, og det førte ham 1882 til redaktørstolen på Svendborg Avis, en post han besad lige til 1919. Bondegaard støt-

tede i provisorieårene Christen Berghs linie inden for det ofte ret splittede Venstre, og han forblev i partiet Venstre efter de radikales udbrud i 1905.³⁾

Modparten, konseilspræsident J. B. S. Estrup (1825–1913) var – og er – unægtelig mere kendt. Estrup var landets førsteminister hele 19 år, længere end nogen anden har været det, siden grundloven blev givet 1849. Svinehund-sagen falder næsten midt i hans embedsperiode, der strakte sig fra 1875 til 1894. Forinden havde Estrup i fire år været indenrigsminister (1865–1869). Estrup var „medforfatter“ til 1866-grundloven og stredes bravt med oppositionen om fortolkningen af den.

Endelig kan der være grund til at nævne den lokale sagfører, der på Estrups vegne førte injurienesagen, nemlig prokurator J. P. C. Stürup (1835–1914). Efter embedseksamen havde Stürup i korte perioder været fuldmægtig i Randers, Ribe og Sakskøbing, hvorfra han i 1866 kom til Svendborg. Stürup var politisk interesseret højremand, der ofte kom med indlæg i pressen og på politiske møder, men noget offentligt hverv synes han ikke at have beklædt.⁴⁾

Svendborg Avis indeholdt i sin brevkasse den 15.7.1886 følgende spørgsmål og svar, som blev anledning til retssagen:⁵⁾

Er det lovligt at kalde en Hund „Estrup“, naar det ikke er en Svinehund?

A. N. P.

Der gives ingen Bestemmelser om hvilke Navne, man maa give Hunde. Heller ikke existerer der Forbud mod bestemte Hundenavne, ligesaa lidt som visse Hunderacer ere favoriserede med Hensyn til Navn. En Svinehund er altsaa berettiget til at bære samme Navn som f. Ex. en Silkepuddel, en Mynde, en Jagthund o. s. v.

Det var denne passus, der bragte konseilspræsidenten i harnisk. Han anmodede justitsministeriet om fri proces, hvad han opnåede den 28.7. Samme dag beskikkedes Stürup som hans forsvarer. I overensstemmelse med retspraksis søgte man ved et møde i forligskommissionen den 7.8. at opnå forlig mellem parterne, men

Kaffesladder.

Mb. Skade: Er det nu ikke forserdeligt, min Kære, med den Svinehundehistorie i Svendborg, som de lige saa godt kunde ha'e kommet med forten Dage i Forvejen, mens vi havde Hundebestilling, for havde Svinehunden været med paa den, havde den vel ogsaa nok faaet et Navn, ligesom de andre Hunde, og saa havde vi været fri for alt det Brøst, som der nu følger af, at Manden ikke vidste, om han maatte kalde Hunden „Estrup“, som jo er et godt dansk Navn, lige som Kastrup, Knabstrup, Kærstrup, Vistrup og Bræstrup, — ja! det er nok sandt! mens jeg taler om Bræstrup, kommer jeg jo til at huske paa, at den forrygte Kars, han, den løjerlige Fyr, som De nok kan mindes for en Del Aar tilbage, der alle Tider laa i Strambollasse med Politiet og blev væjset ud af Tivoli — som

han var forbudt at komme i — stont han havde taget faldt Partyk paa. Na ja, der var mange Ballader med det Menneske, for han var immervæk paa Spil allevegne, og gjorde Politiet alle de Skraber han kunde. Men blandt Andet kan De jo nok huske, at han havde en Hund, som fulgte med ham rundt paa alle hans Farter, og den Hund havde han givet Navnet „Bræstrup“. Der var jo rigtignok nogle gamle Koner hjemme i Gaden, som mente, at det saadan skulde være en Skofe til Bræstrup, som den Gang var Politidirektor i København, og som deribeiøvis var Kars en Del paa Raffen, men det var vist alligevel noget Brøst, for man horte da aldrig, at Bræstrup sølte sig fornærmet og søgte fri Proces mod Kars for den Sags Skuld, hvad han rimeligvis heller ikke havde Tid til, og vist ikke en Gang spildte en Kante paa, og Kars's Hund sit da Lov at hedde Bræstrup alle sine Dage, — men det forstaar sig, det var rigtignok heller ikke en Svinehund. Ja, det var den Gang. Men for Resten synes jeg, at der er almindelige Hundeanvne nok at vælge imellem, som Delle og Verle og Tyras og Hektor, og naar der skal være saa mange Anfaller, og Skade og jeg virkelig vilde ha'e en Hund og holde af, saa vilde vi ikke en Gang kalde den Frederik Hansen, som er altfor lang, men heller en Snip eller Snag eller saadan Noget, som de fleste nærvite Køtere hedder. Men i disse Tider har maasaaenand ikke Naad til at holde Hund, desværre, saa man behøver da ikke at spekulere over hvad den skal hedde og komme i Fædtefabet oven i Købet.

Retssagen vakte genlyd over hele landet, som det ses af omtalen i den faste rubrik „Kaffesladder“ i det socialistiske vittighedsblad Ravnens 15.8.1886. — Den omtalte politidirektor Bræstrup døde 1870.

forgæves. Med den lakoniske formel hedder det i optegnelsen herom: „Forlig var ikke at opnaa. Sagen blev henvist til Retten.“ Allerede samme dag benyttede Bondegaard sig af sagsanlægget i sin avis ved spydigt at bemærke, at „Hr. Estrup havde i Forvejen af Statskassen med Folkets Penge i bevilget sig fri Proces . . .“ og anfører, at Estrup synes at have lige så travlt med at vogte sin ære som en høne sine kyllinger.

Fire dage senere var det, Viggo Hørup tog sagen op i Politiken.⁶⁾ I det hele taget var det især i begyndelsen, svinehund-sagen vakte opmærksomhed landet over. Så hastede man videre til de næste æressager.

Hørup anvender i sin artikel megen ironi, vel blandt andet for at undgå selv at få en injuriersag på halsen. Hørup havde tidligere på året været på nippet til at komme i fængslet i den såkaldte

hasselkæp-sag, og han var efterhånden trænet i at udtrykke sig, så domfældelse blev vanskeliggjort.⁷⁾ Formodentlig har det været den sport, Bondegaard – med tydeligt blik for avisens oplag – har villet tage op. Hørup indrømmer, at det er injurierende at kalde Estrup for en svinehund:

Hvis det er en Injurie mod Konsejlspræsidenten at kalde sin Svinhund *Estrup*, saa er det til al Lykke ikke sket endnu, ingen Svinhund i hele Svendborg Amt bærer i Virkeligheden det injurierende Navn. Det er ikke kommet saa vidt.

Hørup bevæger sig med følgende lille, men fine pointe formodentlig ud på injurielovgivningens rand: „Dersom Hr. Estrup kan bevise, at Svinhunden gaar paa ham, saa har han vundet sin Sag.“

I Svendborg kunne retssagen nu tage sin begyndelse. Det skete ved et møde i bytingsretten den 16.8., det første af hele 8 retsmøder i sagen. Estrups sagfører krævede her Bondegaard straffet efter den almindelige straffelovs § 217, jfr. § 216, om ærefornærmelser. Han ønskede samtidig, at fornærmelsen blev kendt død og magtesløs, og begrundede det med, at Bondegaard måtte have indset, at Estrup fornærmedes ved spørgsmålet, „der vilde være meningsløst og uden Interesse, dersom det ikke tilsigtede en Ærefornærmelse.“ Injurien burde tilbagevises på en „eftertrykkelig og for indstævnte følelig Maade.“ Med andre ord ønskede Stürup Bondegaard dømt, fordi han havde optaget spørgsmålet i det af ham redigerede blad. Hvem der var ophavsmand til spørgsmålet interesserede derfor ikke.

Den almindelige straffelovs bestemmelser i § 217 stammede fra straffelovsreformen af 10.2.1866 og havde følgende indhold:⁸⁾

For andre ubeføiede Sigtelser, der maae nedsætte den Angrebnes borgerlige Agtelse, samt for Uqvemsord eller Skjældsord saavel som for enhver ved Lader eller Fagter eller anden Gjerning, der tilkjendegiver Ringeaagt, udviist Fornærmelse anvendes Bøder indtil 500 Rd. eller simpelt Fængsel indtil 6 Maaneder.

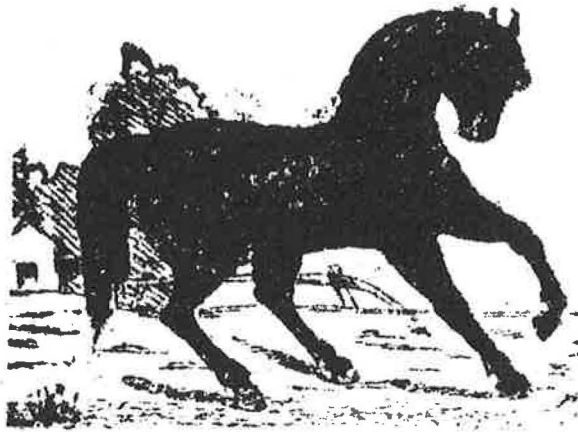
Bondegaard fik nu betænkningstid i 14 dage, hvor han kunne ud-

arbejde svar. Det gjorde han til gavn. Da retten samledes igen 30.8., kunne Bondegaard fremlægge et indlæg på tre foliosider, hver sat op i to spalter, så det lige kunne sættes i avisen. Man kan i denne forbindelse ganske se bort fra Bondegaards tilkendegivelse af, at indlægget forelå trykt, for at det „paa den Maade vil være behageligere for alle vedkommende at læse.“ Interessant nok lod Bondegaard indlægget forsyne med en forside, nummereret „Nr. 1“. Det kunne altså allerede nu se ud, som om Bondegaard har villet presse sagen for al den morskab – men samtidig også for den afledede journalistisk-politiske værdi – den kunne bære. Indlæggets hele tone og distancen mellem den eksemplari-ske form og det latterlige indhold underbygger denne formodning. Højremændene, heriblandt også Stürup, skulle udleveres til avisens læsere. Sammen med sit indlæg fremlagde Bondegaard to bilag, nemlig sjetteudgaven af Chr. Dorphs kortfattede danske sproglære „med Retskrivnings- og Skilletegnsregler“ fra 1883 og Nykjøbing Avis for 8.4.1885.

Bondegaard indleder med at referere Stürups påstand og forklarer vidtløftigt, at han selv anser det for forkasteligt at ærefornærme en politisk modstander. Han skønner, at spørgeren alene har været interesseret i, „hvad der er lovligt i det givne Tilfælde“, og det burde jo, manuducerer han, især en sagfører kunne se det fornuftige i.

Redaktøren benytter sig herefter af Dorphs sproglære til at fortælle retten, at når ordet „Estrup“ var anbragt i anførselstegn, må spørgeren dermed alene have nævnt ordet „med Hensyn til dets Form, men ikke til dets Betydning“. Sådan er Dorphs tegnsætningsregler nemlig.

Bondegaards andet hovedargument knytter sig også til bilagene. Det er sådan, at konseilspræsidenten ikke er ene om at hedde Estrup. Trap oplyser således, at der findes hele 4 landsbyer, 2 skove, 2 herregårde, 1 mølle og 1 å af samme navn, fremhæver Bondegaard, ja selv skibe og dyr kaldes således. Nykjøbing Avis

Præmiehingsten „Estrup“, der prydede Bondegaards første forsvarsindlæg i retten. Tilsvarende trykt i Svendborg Avis 27.9.1886.

for 8.4.1885 indeholder et billede af præmiehingsten „Estrup“, et billede, Bondegaard illustrerer sit indlæg med. Endelig findes der en del personer med samme efternavn som konseilspræsidenten.

Mod slutningen af sit indlæg trækker Bondegaard med megen snusfornuft det politiske i sagen frem og henviser til, at Estrup måske har haft lige lovlig travlt den dag, han så passagen i Svendborg Avis. Det er forståeligt nok, anfører Bondegaard,

da Hs. Excellences bekjendte ihærdige Bestræbelser for Bevarelsen af Rigets Grundlov og de i denne besvorne Friheder og Rettigheder for det danske Folk med meget mere, som hører hans Stilling til, kan betragtes som et næsten overmenneskeligt Arbejde.

Til slut oplyser Bondegaard, at han ikke er forfatter til det påklagede spørgsmål, hvad vi nok bør betragte med nogen skepsis, og han påstår sig frifundet og tilkendt sagsomkostningerne.

Denne svada var det vanskeligt for Stürup at give igen på. 14 dage senere fremlagde Stürup imidlertid et lige så langt – og vidtløftigt – indlæg i retten.

Stürup modsatte sig, at Bondegaard offentliggjorde hans ind-

læg. Det skulle venstrebladet Svendborg Avis ikke også profitere af.⁹⁾

Stürup tilbageviser Bondegaards påstand om, at spørgeren har søgt oplysning om, hvad der i det givne tilfælde kunne anses for lovligt, ved at henvise til, at „Enhver veed, at Hunde, andre Dyr og Ting idelig gives Personnavne“, og at grunden til spørgsmålet altså må være, at der med „Estrup“ er tænkt på konseilspræsidenten. Stürup finder tilføjelsen „naar det ikke er en Svinehund“ meningsløs, hvis Bondegaards påstand skulle holde stik. Det fastholdes, at der ikke her i landet findes „nogen særegen Art af Hunde, der bærer dette Navn, men det bruges kun som Skjældsord paa Mennesker for at tilkjendegive Vedkommende sin Ringeagt.“ Stürup mener også, at spørgsmålets formulering straks fremkalder den tanke, at en svinehund selvfølgelig kan kaldes „Estrup“. Uanset hvilken tolkning der nu er den rette, siger Stürup, kan det ikke være tilladeligt at skrive noget tvetydigt, noget, der fortolket på én måde bliver ærefornærmeligt, på en anden ikke.

Forbilledet for svinehundehistorien, oplyser Stürup, kan formodentlig findes i en

selvfølgelig usandfærdig Anekdote, nemlig: at den bekendte Statsminister Bismarck skal have spurgt en tysk Bonde, der kaldte paa sin Hund „Bismarck“, om det der i Egnen var Brug at benævne alle Hunde „Bismarck“, hvortil Bonden skulde have svaret: „Nej, kun Svinhundene“ . . .

Bondegaards andet hovedargument om navnet „Estrup“s udbredelse afvises. Selvfølgelig er det konseilspræsidenten, der henvises til, når „Estrup“ omtales uden angivelse af stilling, mener Stürup:

I den nuværende politiske Kamp indtager Konsejlspræsidenten en saa fremragende Stilling og lægges saaledes for Had, fordi han har rejst en bestemt Skranke mod Venstres Overgreb, at der ved Navnet Estrup i et politisk Blad eller en politisk Diskussion maa antages sigtet til Konsejlspræsidenten.

Derved turde Bondegaard også gøre regning på sine læsers sympati. Argumentet om tegnsætningen imødegår Stürup ikke – det finder han ikke fornødent. Han fremhæver til slut, at retten bør

undersøge, hvorvidt Bondegaard ved sin procedure har forbrudt sig mod Danske Lovs I, 12, „Om Skikkelighed for Retten.“¹⁰⁾

Dagen efter Stürup havde procederet, findes i Svendborg Avis en såkaldt meddelelse fra Brudager om, at man dér hos én, der ikke var venstremand, længe havde haft en hund af navnet „Estrup“. Den var imidlertid nu kommet sørgeligt af dage:

Hunden var i øvrigt meget god, men da den havde antaget den slemme Vane at forbryde sig paa andres Ejendom, skød man den. Den havde særlig en altfor stor Forkjærlighed for Hønsæg,

meddeler Bondegaard humoristisk. Hvadenten nu Bondegaard atter selv har drevet komediespillet videre, eller han har fået assistance dertil fra læserne, kan man se, at kunsten indirekte at gøre modparten til grin var veludviklet. Boelsmand Rasmus Jokumsen fra Hundbølle (sic! – Trap Danmark kender ikke stedet) har i samme nummer af avisen fået optaget et læserbrev om hunde- og menneskenavne. Han klager heri over, at hans ellers flinke nabo har en hund, der kaldes Rasmus, hvilket giver Jokumsen nogle frygtelige problemer:

Naar f. Ex. min Kone kalder til Middagsmad, saa kommer den ækle Hund, griset som den altid er, øjeblikkelig springende.

Jokumsen følger derfor spændt svinehund-sagen, så han endelig kan få rede på, om naboen må kalde sin hund, hvad han vil. Kun en tålmodig svoger har forhindret, at Jokumsen selv er gået til sagfører:

han fraraadede mig bestemt at søge de Prokuratorer. For han havde nu haft en Proces i Grunden om ingen Verdens Ting, men den havde nu varet i tre Aar og kostet ham, jeg veed ikke, hvor mange hundrede Kroner, og der var ingen Ende at se paa den endnu.

Bondegaard bestrider i sit andet indlæg, afgivet 27.9., at der ikke skulle findes svinehunde her i landet, og henviser til Molbechs ordbog, hvor en svinehund står omtalt som en „Hund, som er afrettet til at jage Vildsviin“. Polemikken når et nyt højdepunkt med følgende grovhed:

Konseilspræsident J. B. S. Estrup til hest (her efter Historisk Aarbog for Randers Amt, 1965). Maleri af Agnes Lum, Knabstrup (1878).

Den, et saadant Dyrenavn (∴ svinehund) anvendes paa, og som føler at have Dyrets Egenskaber, kan mulig med Rette anse sig for Ærefornærmeth, andre ikke.

Stürup havde påstået, at tilføjelsen „naar det ikke er en Svinehund“ var meningsløs. Slet ikke, siger Bondegaard nu: „Ingen Grunde ligger da saa snublende nær som denne, at Spørgeren ingen Svinehund har . . .“ Han omtaler videre sit brevkassesvar med en tydelig politisk antydning:

Det maa i Almindelighed vel ogsaa anses for forkasteligt, at give den ene Hunderace Privilegier frem for den anden; thi derved kan Klasser eller Dele af Klasser i Hundeverdenen ophidses mod hverandre og et Brud paa Ro og Orden afstedkommes, og sligt er i alt Fald ikke hyggeligt at være Vidne til.

Bondegaard får ogsaa lejlighed til at score et point ved som ikke-jurist at gribe Stürup i at have argumenteret ud fra en ophævet lovparagraf, en sejr, han udnytter med manér:

Ganske vist har man i dette Land i den senere Tid faaet Love, der ere komne til Verden paa en noget bekvemmere Maade end ved at passere den lange Vej gjennem Rigsdagen, ogsaa Presselove, hvorefter Folk skulde afstraffes, de saakaldte Provisorier; men endnu har man dog aldrig hørt noget om, at en paa lovlig Maade ophævet Paragraf er opstaaet fra de døde og sat til Højbords, for at blive anvendt selv under de mest paatrængende nødvendige Omstændigheder.¹¹⁾

Stürups argument, at ordet Estrup uden stillingsangivelse i et politisk blad naturligt sigter til konseilspræsidenten, tilbagevises af Bondegaard som en forhastet slutning. Det sker med en henvisning til meddelelsen 30.7.1885 om,

at nogle Højremennesker paa en Herregaard i Nærheden af Ringsted kaldte en lille nyfødt: Estrup Provisorium Larsen, og det var en Katteskilling, saa man deraf vil se, at Estrup i et politisk Blad kan være alt andet end netop Konsejlspræsident Estrup.

Meget er relativt nu om dage, mener Bondegaard, så det kan ikke undre, at spørgeren har været i vildrede:

I tidligere Tid før provisorisk „Frihed og Fremskridt“ havde nogen Indflydelse paa Lovgivningsvirksomheden, havde de fleste paa Fornemmelsen, hvad der var lovligt. Anderledes nu. Selv juridiske Professorer ere nu i høj Grad uenige om, hvad der er lovligt paa meget vigtige Omraader. De lærdeste Retssystemer, som hidtil have været antagne for uomstødelige, og som til den allersidste Tid ere fulgte som gjældende Ret, ere næsten som bortblæste ved ovennævnte „Frihed og Fremskridt“.

Hermed sluttede Bondegaards ordkløveri for anden gang. Stürup fik – efter sædvane – 14 dage til at forberede sit svar. Han fremlagde dette – stadig lige så omfattende som de tidligere indlæg – den 11.10.

Stürup hævder her på ny, at der med „Estrup“ har været sigtet til hans klient, at der ikke kan være hentydet til de mange ukendte mennesker af samme navn, og at svaret kunne tyde på, at Bondegaard har „delt Spørgerens Tvivl“. Han tager derefter fat på Bondegaards ordforklaring og nævner, at Molbechs ordbog i 1859-udgaven ogsaa indeholder forklaring om, at „svinehund“ kan være et skældsord.¹²⁾ Det må det være i denne forbindelse, mener Stürup, da der formodentlig kun er nogle ganske få, om overho-

vedet nogen, hunde her i landet, specielt afrettet til at jage vildsvin. Stürup forklarer videre:

Indstævnte kan næppe mene det alvorligt med Forklaringen i Svaret, at en Svinehund maa bære samme Navn som en Silkepudel etc.; thi han kunde ikke tro at Spørgeren behøvede en slig Oplysning; hans Mening er selvfølgelig at gjøre et Forsøg paa at være morsom eller at gaa udenom den varme Grød, som han indsaa, at Spørgsmaalet, særlig Tilføjningen, indeholdt.

Noget kunne tyde på, at højremanden Stürup ganske gennemskuede Bondegaards og andre venstremænds latterliggørelsestaktik. Det kneb blot med at finde et effektivt våben herimod. Injurieprocesser som denne var tydeligvis ikke vejen. De forstærkede blot det indtryk, venstremændene ville videregive. Således i det mindste her.

Sidste længere indlæg fremkom Bondegaard med den 25.10., ligesom hans to tidligere sat i spaltebredde, til avisen samme eftermiddag. Bondegaard henviser Stürup til Hof- og Statskalenderen og til vejviseren for København, hvor Stürup vil kunne finde flere personer ved navn Estrup. Da hunden er „et afholdt og ofte nyttigt Husdyr“, vil man jo også give sin hund et elsket navn. Jo mere direkte der derfor har været tænkt – hvad Bondegaard dog stadig benægter – på konseilspræsident Estrup, jo mindre ærefornærmeligt bliver spørgsmålet, argumenterer han på Erasmus Montanus-vis.

Spørgsmålet om svinehundredes fåtallighed får Bondegaard til at fyre politisk op under Stürup og klient:

Tvertimod maa jeg antage, at jo færre de ere, des større Betydning vil min ærede Modpart og dennes Sagfører tillægge dem, da de begge som bekendt ere Modstandere af alt, hvad der smager af Flertal, og store Yndere af Mindretal. Netop en lille Klat, der indskrænker sig til „enkelte Individder“ – som formentlig Svinehunde – kan jeg derfor tænke mig, at de betragte med den største Sympathi og Velvillie.

Fåtalligheden forklarer også undtagelsen i spørgsmålet, anfører Bondegaard, for „Det er nemlig altid de faa særegne Tilfælde, der kræve Undtagelse fra den almindelige Regel.“ På baggrund af

Stürups ordbogsstudier erkender Bondegaard, at ordet „svinehund“ kan være et skældsord, men ser derefter på, hvordan spørgsmålet kan tolkes, hvis dette er tilfældet:

Den (o: antagelsen) fører simpelthen til det Resultat, at Tilføielsen viser den største Finfølelse over for Navnet „Estrup“, idet den fritager dette fra enhver Berøring med Svinehund. Undtagelsen giver saaledes Spørgsmaalet sin rette saglige Karakter og fjærner den skurrende Klang i Ordet Svinehund, der ellers maaske kunde tænkes at ville blive stikkende i Halsen paa de ilde-sindede Mennesker, der altid ere rede til at tillægge uskyldige Ord skjulte og slette Udtydninger.

Bondegaard sluttede med igen at påstå sig frifundet. En grotesk procedure var dermed så godt som endt. Den 8.11. mødte Stürup blot op med en udskrift af Mølbechs ordbog om ordet „svinehund“, hvilket ikke bragte noget nyt. Stürup var velsagtens forhippet på at få en ende på spidsfindighederne og at undgå at blive holdt yderligere for nar. Retten optog herpå sagen til doms.

Dommen blev afsagt tre uger senere, 29.11., og fulgte ganske Stürups påstand. I præmisserne fremhæves det, at da der ikke kan herske tvivl om, at ordet „Estrup“ sigtede til konseilspræsidenten, idet spørgsmålet ellers ville være uden interesse og optagelsen i brevkassen urimelig,

maa der gives denne (o: Estrup) Medhold i at der i Spørgsmaalet navnlig ved Forbindelsen mellem Citantens Navn og dettes sidste Del ligger en plump Ærefornærmelse . . .

Bondegaard blev altså fundet skyldig, de ærekrænkende udtalelser mortificeret og Bondegaard idømt en bøde på 100 kr. eller simpelt fængsel i 14 dage.¹³⁾ Endvidere skulle han udrede sagens omkostninger, 41 kr. og 15 øre, så nogen helt billig fornøjelse var det ikke, den tids lønninger taget i betragtning.

Det lader sig selvfølgelig ikke gøre at drage nogen vidererækkende konklusion om retsmaskineriets og domsmagtens politiske „farve“ i provisorietiden. Domspræmisserne synes ikke så outreede her som dem Viggo Hørup citerede i sin artikel „Processer“¹⁴⁾:

Selv er Dommeren en Højremand og betragter som saadan Ministeriet som Nationalitetens Forsvarer, Grundlovens Vogter og Frihedens Bevarer.

Højre holdt delegeretmøde i dagene omkring domsafsigelsen, og dommen kommenteredes i Politiken således:¹⁵⁾

Medens Hr. Estrup og de delegerede Højremænd svang Pokalen for Frihed og Fremskridt, sad Retfærdighedens Tjener i Svendborg og granskede i de svinhundske Akter med en pligtro Underdommers Flid og Alvor. Og der var Velsignelse i Arbejdet: 100 Kroner kom der ud af den Svinhund ... Han (∴ Estrup) observerede strax med sit Statsmandsblik, hvem det var, Svinehunden maatte være møntet paa, og trods alle de Konkurrenter, Modparten førte i Marken, har Dommeren set det samme.

Samme dag, dommen var faldet, skrev Bondegaard i avisen, at dommen ville blive appelleret. Det skete også snart efter. Appellinstansen var Den kongelige Landsover- samt Hof- og Stadsret i København. Her stadfæstedes Svendborg Bytings dom den 6.6.1887. I det hele taget bragte sagens behandling ved denne instans ingen afgørende nye momenter frem.¹⁶⁾

Bondegaard synes dog også ved underrettens behandling af svinhund-sagen at have udnyttet de latterliggørelsesmuligheder, den indeholdt, til bunds. Appellinstansens sagsbehandling var derfor ikke så godt avisstof, som den nye sag, Bondegaard nu havde fået på halsen hjemme i Svendborg, Espeløvssagen. Avisen var – vel bl. a. på grund af disse retssager – i disse år inde i en stor fremgangsperiode og holdertallet i Svendborg by gik frem fra 198 ved Bondegaards tiltræden i 1882 til 550 i 1888.¹⁷⁾

Espeløvssagen havde sit udspring i en episode på torvet i Svendborg på valgdagen den 28.1.1887. Bondegaard havde om gendarmernes optræden her skrevet, at de rystede som „Espeløv“. Chefen for gendarmerikorpsset anlagde prompte sag mod Bondegaard for ærefornærmelse og fik denne idømt en bøde på 200 kr. eller 4 ugers simpelt fængsel. Espeløvssagen befæstede yderligere Bondegaards ry for at være en af oppositionens skrappeste penneførere. Ved gendarmerikorpssets oprettelse havde Bondegaard i øvrigt allerede givet sin mening utvetydigt til kende:

*Redaktør A. C.
Bondegaard
(1850–1925).
Foto fra 1900,
Svendborg Amts
Museum.*

Naar Provisoriets Lejesvende kommer til at vandre hele Landet rundt som talende Beviser paa det fortræffelige Junkerregimente, der føres, saa gaar det nok alt sammen. Estrup kan sidde trygt og stole paa, at hans Love bliver overholdte, og hvis ikke, saa er den betalte Politiknippel ved Haanden, og saa – ja saa regeres der over Landets frie Borgere efter Hr. Estrups Vilje.

I 1889 ønskede nogle venstrefolk at gøre Bondegaards linie mere moderat, men det lykkedes Bondegaard at bevare bladet for den rene venstrelinie. Herefter startede moderate venstrefolk i Svendborg og omegn „Folkebladet for Svendborg Amt“ som talerør for

Frede Bojsens forligstilhængere. 1892 gik striden mellem Bondegaard og de moderate så vidt, at disse anlagde sag mod ham for at have kaldt de moderate „dette sørgelige og foragtelige Af-fald fra Venstre“ m. m. Bondegaard måtte på ny bøde 100 kr.

Da forliget kom, i 1894, var Bondegaard stadig dets uforsonlige modstander og støttede nu – efter Bergs død – I. C. Christensens Venstrereformparti.¹⁸⁾

Som nævnt forblev Bondegaard i Venstre, da de radikale skilte sig ud i 1905. At „fjenderne“ nu dukkede op på Bondegaards anden side gjorde dog ikke hans ordvalg blidere. I en leder karakteriserede han de radikale rebeller:

De staar tvivlraadige og kigger baade efter Socialister, Georgister og Venstre. Disse tre Standpunkter har de nemlig rodet sammen i en guddommelig Pærevælling, som de snart vil faa i den gale Hals, naar de skal til at søbe den.

Bondegaard fortsatte sin ledelse af bladet til 1. 4.1919; i de sidste år, han var på avisen, var der en tiltagende utilfredshed med hans egenrådige ledelse af bladet. Efter sin fratræden flyttede Bondegaard til Marstal, hvor han boede til sin død 17.4.1925.

Bondegaard står i dag som en tidstypisk skikkelse fra provisorieårenes kamp for folketingsparlamentarisme. I denne kamp var Bondegaard lokalt en leder med sin egen – uslebne – form. I hans første tid som redaktør vandt Svendborg Avis frem, utvivlsomt til dels på grund af den redaktionelle linie. Da kampen var vundet, måtte Bondegaard rette skytset mod andre mål, men han fortsatte med uformindsket styrke sin polemik. Hans eftermæle i Svendborg er et vers fra de år, hvor forfatteren Carl Ewald var avisens redaktionssekretær. Det minder om Bondegaards stoute, uforsonlige facon:¹⁹⁾

Naar Bondegaard bli'r gammel,
og lange Ewald dør,
saa bli'r der Fred i Svendborg,
men heller ikke før.

Noter:

1. Generelt om periodens historie se afsnittet „Finansprovisorium og Kamp-politik 1885–86“ i Aage Friis m. fl. (red.): Schultz Danmarkshistorie, p. 328–341. Troels G. Jørgensen har i artiklen „Højesteret under Provisorierne“ i Gads danske Magasin, XXI, 1927, p. 556–576 givet en oversigt over de politiske sager, der endte ved Højesteret, bl. a. Holstebro-sagen. Se også Jens Himmelstrup: Den provisoriske Lovgivning i Danmark, 1948, p. 143–218 og Viggo Hørups artikel „Processer“ fra 18.7.1886, trykt i Vilh. Nielsen m. fl. (udg.): Viggo Hørup i Skrift og Tale, II, 1903, p. 113–117. Troels G. Jørgensen har også behandlet de – politisk set – vigtigste sager for Højesteret i denne periode i afsnittet „Under Provisorierne“ i bogen: Bidrag til Højesterets Historie, 1939, p. 180–212, og de politiske sager findes endelig behandlet i jubilæumsskriftet Povl Bagge m. fl. (red.): Højesteret 1661–1961, I, 1961, p. 408–417 og p. 452–458, samt i Troels G. Jørgensen: Højesteret fra Grundloven til Retsreformen, 1951, p. 166–176.
2. Sagen har hidtil kun været genstand for kort omtale, bl. a. i J. O. Bro-Jørgensen og Ove Marcussen: Svendborg Købstads historie, II, 1960–61, p. 868.
3. J. O. Bro-Jørgensen og Ove Marcussen: Svendborg Købstads historie, II, 1960–61, p. 720, p. 859 og p. 867–868, Frode Aagaard: Svendborg Avis gennem 100 år, 1963, p. 17–49, Harald Jørgensen (udg.): Tre Venstremænd, 1962, p. 5–6, Th. Wellejus, Svendborg-Minder, 1934, p. 31–33, Øyvind Anker m. fl. (udg.): Bjørnstjerne Bjørnsons brevveksling med danske 1875–1910, II, 1953, p. 314 med tilhørende note p. 415, samt nekrologer i Svendborg Avis og Svendborg Amtstidende 17.4.1925. Til det af Harald Jørgensen udgivne brev fra Klaus Berntsen til Frede Bojsen knytter sig bl. a. brev fra Klaus Berntsen til Christen Berg (begge af 29.8.1886), brev fra Frede Bojsen til Christen Berg (30.8.1886) og breve fra Bondegaard til Christen Berg (1.9. og 20.9.1886). Brevene til Christen Berg befinder sig i dennes privatarkiv i Rigsarkivet.
4. H. Hjorth-Nielsen: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660–1869, 1935, p. 322 og Th. Hauch-Fausbøll (udg.): Personalhistoriske Samlinger, I, 1900–1906, p. 357–358. Nekrologer i Svendborg Amtstidende og Svendborg Avis 20.11.1914. Stürup var således deltager i Højres delegeretmøde 1895, se Beretning om Højres 13. Delegeretmøde den 25. og 26. Oktober 1895, 1896, p. XIX.
5. Arkivmaterialet, vi har anvendt, befinder sig på Landsarkivet for Fyn og omfatter: Svendborg Byfogeds arkiv, Domprotokol 1885–1894, fol. 43–44, Justitsprotokol 1882–1888, fol. 364, 366, 368–369, 372, 380–381 og fol. 386 samt Dokumenter til justitsprotokollen (civile sager) 1886–1888, sag nr. 33/86.
6. Findes trykt i Vilh. Nielsen m. fl. (udg.): Viggo Hørup i Skrift og Tale, II, 1903, p. 118–120, og gengivet i Svendborg Avis 12.8.1886.
7. Troels G. Jørgensen: Højesteret under Provisorierne, i Gads Danske Magasin, XXI, 1927, p. 556–576, her p. 566–567.

8. Citeret efter Oskar Damkier (udg.): Almindelig borgerlig Straffelov af 10. Februar 1866, 2. udg., 1892, p. 72-73.
9. Jfr. den sandsynligvis opdigtede historie i Svendborg Avis 10.9. om spillemanden Frederik Estrup fra Randers.
10. Stürup kan f. eks. have tænkt på artikel 1: „Hvo som kommer til Ting/ eller for nogen Ret/ eller Commission, være sig Hovedmand/ eller Fuldmægtig/ Vidner/ eller andre/ skulle ære Kongens Ret/ og med beskedne Ord/ skikkelige lader og fagter/ baade imod Dommeren og Vederparten/ gaa i Rette/ og deris Sager fremføre.“
11. Den ophævede lovparagraf var § 9 i presseloven af 3.1.1851, og den provisoriske presselov, Bondegaard hentyder til, er det såkaldte „stråmands-provisorium“ fra 13.8.1886, eller rettere „Foreløbig Lov om Ansvaret for Indholdet af Dagblade og Ugeblade m. m.“
12. Den dobbeltforklaring, Molbechs andenudgave fra 1859 giver, genfindes i den senere Ordbog over det danske Sprog.
13. Dommen tryktes i Svendborg Avis 1.12.1886 med den korte, men sigende kommentar: „Vi antage, at Højrepressen vil finde denne Dom i Højde med Nutidens Fortolkningsvidenskab!“
14. Vilh. Nielsen m. fl. (udg.): Viggo Hørup i Skrift og Tale, II, 1903, p. 114. Gengives i Erik Arup: Viggo Hørup, 1941, p. 166.
15. Citeret efter gengivelsen i Svendborg Avis 2.12.1886.
16. Akterne fra appelsagen befinder sig på Landsarkivet for Sjælland: Den kongelige Landsover- samt Hof- og Stadsrets arkiv, Justitskontoret, Domprotokol nr. 67, fol. 122-124, Justitsprotokol nr. 95, fol. 422, 456, 470 og fol. 487 samt materiale i pakken Pådømte sager, juni 1887, appelsag 246/87. I denne instans fremlagde hver part kun et indlæg, og der holdtes „kun“ tre retsmøder (28.3., 25.4. og 9.5.1887) forud for domsafsigelsen. Bondegaards sagfører var den senere minister og venstrepolitiker Svend Høgsbro (1855-1910). Ved retsmøderne repræsenteredes han dog - ligesom Estrups beskikkede sagfører, V. A. Lange - af en fuldmægtig. Høgsbro forsøgte sig i sit indlæg af 7.3. bl. a. med en argumentation med baggrund i præmisserne for dommen i hasselkæp-sagen, jfr. ovenfor p. 127-128, men blev grundigt gendrevet i modpartens svar. Se i øvrigt artiklen i Politiken 7.6.1887, „Svinehunden om igen“, og Svendborg Avis 27.4., 7.6. og 9.6. 1887.
17. Om holdertal m. v. se Niels Thomsen: Dagbladskonkurrencen 1870-1970, 1972, p. 638. Avisforholdene i Svendborg er også behandlet i Johannes Olsen: Svendborg Bys Historie, 1919, p. 502-503.
18. Frode Aagaard: Svendborg Avis gennem 100 år, 1963, p. 23-28, Kristian Hvidt (udg.): Frede Bojsens politiske erindringer, 1963, p. 206-207, samt J. O. Bro-Jørgensen og Ove Marcussen: Svendborg Købstads historie, II, 1960-61, p. 867-868. Opræk til opgør omkring Bondegaards redaktion af avisen synes allerede at kunne spores i sommeren 1887, jfr. Bondegaards brev til Christen Berg af 21.8.1887 i Rigsarkivet.
19. Frode Aagaard: Svendborg Avis gennem 100 år, 1963, p. 37-49, og Fred. Nørgaard og Hans Jensen: Venstres Historie i Danmark gennem hundrede Aar, II, 1938, p. 109-110. Nekrologer i Svendborg Avis og Svendborg Amtstidende 17.4.1925.